

КИЧИК БИЗНЕС ВА ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ИСТИКБОЛЛАРИ

Рўзиев Зафар Икромович

“Молия” кафедраси профессори

Бахтиёров Хожиақбар Шухрат ўғли

Молия кафедраси инвестицияларни бошқариш мутахассислиги магистранти

Ражаббоев Отажон Улўзбек ўғли

Қариш мухандислик иқтисодиёт институти

Аннотация: Иқтисодиётдаги муаммоларни нисбатан тез ва ортиқча сарф-харажатларсиз еча оладиган, маҳсулот ишлаб чиқариш стратегиясини бозордаги вазиятга қараб тез ўзгартира оладиган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналари ички бозорни истеъмол моллари билан тўлдиришида салмоқли ўрин тутиши ҳақида муаллифлар томонидан ёндашувлари баён этилган.

Таянч иборалар: маҳсулот, стратегия, харажат, тадбиркорлик, корхона, истеъмол моллари, кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик

Кириш

Мамлакатдаги ишбилармонлик муҳитининг тобора кенгайиши кичик бизнес субъектларининг рағбат асосидаги фаолиятини таъминлашга олиб келмоқдаки, деярли барча тармоқлардаги кичик бизнес субъектлари йилдан-йилга миқдор жиҳатидан ортиб бормоқда. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ривожланиши ва давлат томонидан тартибга солиниши янада фаоллашиб бормоқда.

Президентимиз Ш.Мирзиёев томонидан 2019 йилни “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили” деб эълон қилиниши, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш йўлида тадбиркорлик манфаатларига алоҳида эътибор қаратиш зарурлигини тақозо этади. Чунки «...ишбилармонлик муҳитини яхшилаш ҳамда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини учун янада қулай шароитлар яратишга қаратилган чора-тадбирларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш зарурлигини барчамиз албатта яхши тушунамиз» [1].

Мамлакатда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун қабул қилинаётган меъёрий ҳужжатларда кенг шарт-шароитлар яратиш, уларни эркин фаолиятини таъминлаш ва амалга ошиётган ислохотларни янада чуқурлаштириш ва либераллаштиришга йўналтирилган чора-тадбирлар ўз аксини топган. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни давлат томонидан тартибга солиш ва ишбилармонлик муҳитини яхшилаш борасида “иқтисодиётда давлат иштирокини камайтириш, хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва уни устувор мавқеини янада кучайтириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини рағбатлантиришга қаратилган институционал ва таркибий ислохотларни

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

давом эттириш”дек [2] устувор вазифалар белгиланган бўлиб, уларни амалга ошириш бўйича чора-тадбирларни тадбиқ этиш шу кундаги ислохотларимизнинг мазмунини касб этади.

Адабиётлар таҳлили

Ўзбекистон шароитида, яъни иқтисодиётнинг бир шаклдан бошқа бир шаклга ўтиши жараёнида кичик ва ўрта бизнес тараққиёти муҳим аҳамият касб этади. Ҳақиқатдан ҳам бугунги кунда рақобат тушунчасининг кўплаб таърифлари мавжудлигига қарамасдан Ўзбекистонда ҳам бу категорияга илмий таъриф беришга ҳаракат қилинмоқда. Хусусан, иқтисодчи олимлардан Ш.Шодмонов, Р.Алимов, Т.Жўраевлар томонидан тайёрланган «Иқтисодиёт назарияси» ўқув қўлланмасида рақобатга берилган таърифда асосан икки жиҳат: 1) унинг иқтисодий манфаатлар тўқнашувидан иборат эканлиги; 2) юқори фойда ва нафлига эга бўлиш учун кураш илгари сурилади, яъни: рақобат - бозор субъектлари иқтисодий манфаатларининг тўқнашишидан иборат бўлиб, улар ўртасидаги юқори фойда ва кўпроқ нафлига эга бўлиш учун курашни англатади.[3]

Таниқли иқтисодчи олимларимиздан А.Улмасов ва Н.Тўхлиевларнинг «Бозор иқтисодиёти» номли қисқача луғат-маълумотномасида: “рақобат, - мустақил товар ишлаб чиқарувчилар (корхоналар) ўртасида товарларни қулай шароитда ишлаб чиқариш ва яхши фойда келтирадиган нархда, катта ҳажмда сотиш; умуман бозор иқтисодиётида ўз мавқеини мустаҳкамлаш учун кураш деб таъриф берганлар. [4]

Уларга жавобан иқтисодчи-олим Ё.Абдуллаев шундай фикр билдиради: бозор муносабатлари ўтмишдаги «социалистик мусобақани» мутлақо тан олмайди, у ҳақиқий, таъсирчан, рағбатлантирувчи, эркин рақобатчиликни талаб қилади. Таъсирчан ва рағбатлантирувчи, эркин иқтисодий рақобатни ривожлантириш эвазига ишлаб чиқарувчи ва сотувчилар устидан харидорларнинг ҳукмронлиги ўрнатилиб, бу бозор муносабатларининг моҳиятини белгилаб берувчи шароит ҳисобланади[5] деб таъриф берганлар.

Тадқиқот методологияси

Мамлакатдаги ишбилармонлик муҳитининг тобора кенгайиши кичик бизнес субъектларининг рағбат асосидаги фаолиятини таъминлашга олиб келмоқдаки, деярли барча тармоқлардаги кичик бизнес субъектлари йилдан-йилга миқдор жиҳатидан ортиб бормоқда. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ривожланиши ва давлат томонидан тартибга солиниши янада фаоллашиб бормоқда.

Президентимиз Ш.Мирзиёев томонидан 2019 йилни “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили” деб эълон қилиниши, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш йўлида тадбиркорлик манфаатларига алоҳида эътибор қаратиш зарурлигини таъкидлади. Чунки «...ишбилармонлик муҳитини яхшилаш ҳамда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини учун янада қулай шароитлар яратишга қаратилган чора-тадбирларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш зарурлигини барчамиз албатта яхши тушунамиз» [1].

Мамлакатда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун қабул қилинаётган меъёрий ҳужжатларда кенг шарт-шароитлар яратиш, уларни эркин фаолиятини таъминлаш ва амалга ошаётган ислохотларни янада чуқурлаштириш ва либераллаштиришга йўналтирилган чора-тадбирлар ўз аксини топган. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши

бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни давлат томонидан тартибга солиш ва ишбилармонлик муҳитини яхшилаш борасида “иқтисодиётда давлат иштирокини камайтириш, хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва уни устувор мавқеини янада кучайтириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини рағбатлантиришга қаратилган институционал ва таркибий ислохотларни давом эттириш”дек [2] устувор вазифалар белгиланган бўлиб, уларни амалга ошириш бўйича чора-тадбирларни тадбиқ этиш шу кундаги ислохотларимизнинг мазмунини касб этади.

Адабиётлар таҳлили

Ўзбекистон шароитида, яъни иқтисодиётнинг бир шаклдан бошқа бир шаклга ўтиши жараёнида кичик ва ўрта бизнес тараққиёти муҳим аҳамият касб этади. Ҳақиқатдан ҳам бугунги кунда рақобат тушунчасининг кўплаб таърифлари мавжудлигига қарамадан Ўзбекистонда ҳам бу категорияга илмий таъриф беришга ҳаракат қилинмоқда. Хусусан, иқтисодчи олимлардан Ш.Шодмонов, Р.Алимов, Т.Жўраевлар томонидан тайёрланган «Иқтисодиёт назарияси» ўқув қўлланмасида рақобатга берилган таърифда асосан икки жиҳат: 1) унинг иқтисодий манфаатлар тўқнашувидан иборат эканлиги; 2) юқори фойда ва нафликка эга бўлиш учун кураш илгари сурилади, яъни: рақобат - бозор субъектлари иқтисодий манфаатларининг тўқнашишидан иборат бўлиб, улар ўртасидаги юқори фойда ва кўпроқ нафлиликка эга бўлиш учун курашни англатади.[3]

Таниқли иқтисодчи олимларимиздан А.Улмасов ва Н.Тўхлиевларнинг «Бозор иқтисодиёти» номли қисқача луғат-маълумотномасида: “рақобат, - мустақил товар ишлаб чиқарувчилар (корхоналар) ўртасида товарларни қулай шароитда ишлаб чиқариш ва яхши фойда келтирадиган нархда, катта ҳажмда сотиш; умуман бозор иқтисодиётида ўз мавқеини мустаҳкамлаш учун кураш деб таъриф берганлар. [4]

Уларга жавобан иқтисодчи-олим Ё.Абдуллаев шундай фикр билдиради: бозор муносабатлари ўтмишдаги «социалистик мусобақани» мутлақо тан олмайди, у ҳақиқий, таъсирчан, рағбатлантирувчи, зркинИлмий мақолани ёритишда Ўзбекистон Республикасининг қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари, иқтисодий, ижтимоий, сиёсий соҳалардаги таниқли олимларнинг илмий асарлари, уларнинг мазмун, моҳияти ўрганилиб, мазкур секторни ривожлантиришга оид статистик таҳлил қилинди. Шунингдек, тадқиқот жараёнида мавзуга оид статистик маълумотлар ва назарияларни ўрганишда мантиқий фикрлаш, илмий мушоҳада, тизимли ёндашув, статистик ҳамда қиёсий таҳлил каби усуллари қўлланилган. Мавзуни ёритишда дарсликлар, ўқув қўлланмалар, хорижий адабиётлар, даврий матбуот, илмий-амалий анжуман тўпламлари ва интернет маълумотларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижа

Ўзбекистон Республикасида, бугунги кунда, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига бир қатор қулайликлар яратилмоқда. Рақобат асоси товар ишлаб чиқарувчиларнинг мустақил бўлиши ва ўз манфаати учун кураш-интилишидан иборат. Монополия рақобатга зид, чунки у товар ишлаб чиқарувчига танҳо ҳукмронликни таъминлаб, ўзаро беллашув учун шароит қолдирмайди. Рақобат демонополизацияни талаб қилади, ўзаро беллашга оладиган кўпгина корхоналар бўлишини тақозо этади. Рақобатнинг асосий соҳаси - бозор, бозорда турли корхоналар товарлари рақобатга киришади. Рақобат ҳам хўжалик юритиш усули, ҳам бир капиталнинг бошқаси билан беллашувини таъминлай оладиган усул сифатида юзага чиқади.

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

Шундан келиб чиққан ҳолда, рақобатни максимал фойдани қўлга киритиш, нисбатан қулай хўжалик юритиш шароитларига эга бўлиш учун товар ишлаб чиқарувчилар ўртасидаги кураш сифатида баҳолаш мумкин. Бошқа томондан, рақобатни маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш жараёнида, шунингдек капитал киритиш соҳасида хўжалик юритувчи субъектларнинг ўзаро таъсирини таъминловчи бозор механизмининг элементи сифатида қўриб чиқиш мумкин. Рақобатнинг амал қилиш шакли ижтимоий ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг меъёр ва қоидалари тизими ҳисобланиб, унинг асосида давлатнинг директивалари, давлат ва хусусий фирмалардан иборат миллий хўжалик амал қилишининг бозор усуллари ётади. Шундан келиб чиққан ҳолда, рақобатнинг моҳияти бозор иқтисодиётининг талабларига жавоб бериши корхонани ривожлантириш воситаси деб қараш мақсадга мувофиқдир.

Кичик бизнес соҳасининг ривожланиши доимий равишда муаммоли тарзда кечиши табиий. Чунки, биринчидан, иқтисодиётнинг асосий муаммоси—ресурсларнинг чекланганлиги иқтисодиётнинг мазкур соҳасини ҳам йирик бизнесдан «ўз улушини тортиб олиш»га мажбур этади. Иккинчидан, кичик бизнеснинг ривожланишидаги зиддиятли, муаммоли ҳолатлар унинг иқтисодий табиатидан ҳам келиб чиқади. Иқтисодий салоҳият нуқтаи назаридан кичик бизнеснинг имкониятлари нисбатан чекланган. У йирик корхоналар сингари ўзининг кучли моддий-техника базасига, барқарор ресурслар манбаига, йиллар давомида шаклланган сотиш бозорларига эга эмас. Бундан ташқари, бозор конъюнктурасининг озгина ўзгариши ҳам кичик бизнес корхоналарига жиддий таъсир кўрсатиши мумкин. Кичик бизнеснинг бундай жиҳатлари ўзига нисбатан қўллаб-қувватлашни тақозо этади. Учинчидан, бу муаммолар ўтиш даври иқтисодиёти шароитида янада кескинроқ, жиддийроқ кўринишда юз беради. Ривожланган мамлакатларда кичик бизнеснинг ҳаётий фаолияти барқарорлигини таъминловчи самарали дастак ва механизмлар аллақачон изга тушириб олинган бўлса, эндигина бозор муносабатларига ўтаётган мамлакатлар, жумладан Ўзбекистонда бу борада ҳали жиддий ишларни амалга ошириш лозим бўлади. Кичик бизнес ва тадбиркорликни қўлаи ортиб борган сайин меҳнатга лаёқатли кишиларни иш билан таъминлаш имкониятлари кенгайиб боради, хусусан балоғатга етган, меҳнат қилишга иштиёқи бўлган ёшларимиз учун янги иш ўринлари очилади. Илғор мамлакатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, улар иқтисодиётини ривожлантиришда корхоналар муҳим рол ўйнаб, ўйнайди, кичик корхоналарнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши Буюк Британияда 50-53 фоизни, Америка Қўшма Штатларида 50-52 фоизни, Европа Иттифоқида мамлакатларида 63-67 фоизни ташкил этар экан. Агарда жаҳон иқтисодиётида XX асрнинг биринчи ярмида ишлаб чиқаришни йириклаштириш ҳолати кузатилган бўлса, иккинчи ярмидан бошлаб эса унинг акси, яъни кичик бизнесни ривожлантириш ҳолати кузатилмоқда. Шунинг учун ҳам, XXI асрни эса том кенг маънода кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш асри деб айтиш мумкин. Хар бир ҳудуднинг тадбиркорлик фаолияти тугри ташкил этилиши шу ҳудуднинг молиявий барқарорлини оширишга хизмат қилади деб ҳисоблаймиз рақобатчиликни талаб қилади. Таъсирчан ва рағбатлантирувчи, эркин иқтисодий рақобатни ривожлантириш эвазига ишлаб чиқарувчи ва сотувчилар устидан харидорларнинг ҳукмронлиги ўрнатилиб, бу бозор муносабатларининг моҳиятини белгилаб берувчи шароит ҳисобланади[5] деб таъриф берганлар.

Кашкадарё вилояти кичик бизнес субъектларининг 2022 йилдаги фаолияти курсаткичлари

1-жадвал(бирликда) [6]

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

Кўрсаткичлар номи	Кичик бизнес субъектлари сони	Жамига нисбатан улуши (%)	Улардаги иш ўринлар
Кичик бизнесда рўйхатга олинганлар	38985	87.2	56447
фаолият кўрсатаётганлар	364 21	82.1	51230
Фаолиятини тугатганлар	2158	4.8	3170
Янги ташкил этилганлар	8551	19.2	9847

Таҳлиллар кўрсатадики, вилоятнинг салохитидан келиб чикадиган булса тадбиркорлик фаолиятини олиб бораётган тадбиркорлар бугунги кунда кичик бизнесни ривожлантириш ва янги иш ўринлари яратиш ҳали талаб даражасида эмас. Давлат рўхатидан ўтиш ва лицензия олиш жараёнида тадбиркорлар бир қанча қийинчилик ва тўсиқларга дуч келишмоқда. Шунингдек, солиқ ва тўловлар бўйича имтиёзлар, кредит манбалари ва кредит олиш механизмлари, банк тизими, импорт жараёни ва импорт тарифлари билан боғлиқ муаммолар ҳам кичик бизнес ривожига ўзининг салбий таъсирини ўтказмоқда. Бундан ташқари кичик бизнес корхоналарида ресурсларнинг етишмаслиги, бизнес тамойилларини тушунмаслик, бу борадаги профессионализм ва билимнинг камлиги, ҳуқуқий саводхонликнинг етишмаслиги, фаолиятга инновация ва ижодий ёндашувнинг йўқлиги, таваккалчиликка бориш даражасининг пастлиги, маҳсулотлар маркетинги билан шуғулланмаслик, бозорда самарали фаолият юрита олмаслик, ҳамкорлар топишда тажрибасизлик каби ички муаммолари ҳам мавжуд.

Маълумки, янги ташкил этилган кичик корхона ёки микрофирмада ишни бир маромда йўлга қўйиш учун дастлабки сармоя жуда муҳимдир. Ресубликамиздаги аксарият хусусий корхоналарнинг кўнгилдагидек фаолият юритолмаётганлиги, айрим ҳолларда уларнинг ёпилиб кетаётгани ҳам бошланғич сармоянинг етишмаслиги билан боғланмоқда.

Вилоят иқтисодиётининг асосий тармоқларида кичик бизнес субъектларининг 2021-2022 йиллардаги дағи салмоғи.

2-жадвал (бирликда) [7]

Иқтисодиёт тармоқлари	2020 йил	2021 йил	2022 йил
Ялпи ҳудудий маҳсулот	34618,1	43833,3	49520,8
Ялпи ҳудудий маҳсулотга кичик бизнесни улуши	69.9	69.0	68.1
Кичик бизнесни соҳалар бўйича салмоғи			
Саноат	34.7	26.3	26.3

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

Қишлоқ хўжалиги	98.9	99.0	98.1
Инвестиция	18.0	26.0	27.6
Қурилишда	86.9	78.6	73.2
Савдода	93.5	89.2	85.5
Бозор хизматлари	70.1	70.2	67.3
Ташилган юк	88.0	87.2	86.3
Йўловчи ташиш	96.0	95.4	91.2
Йўловчи ташиш айланмаси	96.5	97.4	96.2
Ташқи савдо айланмаси	53.9	61.7	2 481

Вилоятдаги кичик бизнес субъектларининг иқтисодийдаги улуши 2021 йилга нисбатан 2022 йилда пасайганлигидан далолат беради амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларни ривожлантириш ва ислох қилиш ҳозирги куннинг асосий вазифаси бўлиб, шу йўл орқали давлатимиз иқтисодий-ижтимоий ва сиёсий вазифаларни ҳал этиши осон кечади. Бунда республикага чет эл инвестициясини жалб қилиш, иқтисодий алоқаларни кенгайтириш ва мустахкамлаш, тадбиркорликка эркинлик бериш ва зарур шарт-шароит яратиш устувор йўналишлар сифатида белгилаб олинди

Хулоса ва таклифлар

Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишда давлат маҳаллий бошқарув органларининг роли аҳамиятли бўлгани ҳолда улар кичик бизнес корхоналарини ривожлантиришда ҳам эътибордан четда қолмасликлари лозим. Маҳаллий бошқарув органлари тадбиркорларни ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш бинолари, омбор, шунингдек савдо жойлари билан таъминлаш муаммоларини ҳал этишда етакчиликни ўз зиммасига олиши лозим. Чунки ўз ҳудудида кичик бизнесни жадал ривожланишидан кўпроқ маҳаллий бошқарув органлари манфаатдордирлар ва ўз ҳудудларида жойлашган корхона ва ташкилотларнинг иқтисодий салоҳиятини, бандлик даражаси тўғрисида оператив ва кенгрок маълумотга эга бўладилар. Бу эса ҳудудлардаги ижтимоий иқтисодий муаммоларни бартараф этишга замин яратади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Murtazayev, N. R., & Saloxiddinov, J. U. (2023). INVESTITSIYALARNI JALB QILISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(10), 56-60
2. Rashidov, R. I., Murtazayev, N. R., & Baratova, S. S. (2020). Qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlantirish yo'nalishlari. "Agroprosessing" jurn, 7(2), 29-34
3. Ruziyev Zafar Ikromovich, & Abdullayev Olim G'ayratovich. (2023). PROBLEMS OF LIBRARY AND INCREASE COMPETITIVENESS OF NON-GOVERNMENT EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN OUR COUNTRY. Open Access Repository, 4(3), 201–206. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/C9H4M>
4. Ruziyev Zafar Ikromovich, & Abdullayev Olim G'ayratovich. (2023). PROSPECTS FOR

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

THE DEVELOPMENT OF COMPETITION IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. Open Access Repository, 4(03), 50–56. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/2MWYE>

5. Uralovich, R. S., & Ikromovich, R. Z. (2023). Ways And Prospects of Reforming the Budget-Tax Policy in The Stabilization of Local Budget Revenues. *Web of Business: Journal of Business Management and Economics*, 1(1), 19-22
6. Shavazov, K., Berdimuratov, P., Abdulmajidov, X., Telovov, N., Murtazayev, N., & Razikov, N. (2021). The Performance Of The Dredger With The Movement Of The Bucket According To Strict Guidelines. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 26(1), 515-521.
7. Djalilov, R. H. "Cameral management in the reform of administration and tax control. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 01 (81), 472-477." 2020
8. Муртазаев, Н. Р., & Рузимамамов, И. А. (2022). СУҒУРТА ФАОЛИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИДА ТУТГАН ЎРНИ. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 603-610
9. Турсунов, Ш. Х., & Муртазаев, Н. Р. (2022). ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ХАВФЛАРИНИ ТАШНИФЛАШ. *Scientific progress*, 3(3), 105-114.
10. Shuxratovna, Y. S. (2021). Pul-kredit siyosatining iqtisodiy taraqqiyotga ta'sirini modellashtirishning innovatsion yondashuvlari. *Raqamli iqtisodiyot va barqarorlik akademik jurnali*, 311-318.
11. Якубова, Ш. Ш. (2019). Таргетирование инфляции—современное направление совершенствования денежно-кредитной политики.“.
12. Ruziyev Zafar Ikromovich, & Suyunov Dostonbek Rustamovich. (2024). Digital in the Bank System of Uzbekistan Financial Services Application Mechanisms. *International Journal of Scientific Trends*, 3(2), 62–64. Retrieved from <https://scientifictrends.org/index.php/ijst/article/view/228>
13. Ruziyev Zafar Ikromovich, & Anvarov Asliddin Nabijon ugli. (2023). THE MAIN FACTORS OF THE STABILITY OF THE BANKING SYSTEM. *Intent Research Scientific Journal*, 2(12), 51–54. Retrieved from <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/274>
14. Djumaev Panji Khurramovich, & Ruziev Zafar Ikromovich. (2023). THE ROLE OF THE CREDIT SYSTEM IN THE ECONOMY. *Open Access Repository*, 4(2), 253–258. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/Q28GE>
15. Zhumaev Panzhi Khurramovich, & Ruziev Zafar Ikromovich. (2022). Role of the Credit System in the Economy. *The Peerian Journal*, 13, 74–79. Retrieved from <https://www.peerianjournal.com/index.php/tpj/article/view/429>
16. Ikromovich, R. Z., & G'ayratovich, A. O. (2022). BYUDJET TAQSIMOTIDA TALIM XARAJATLARINING ULUSHI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 55.
17. Khamidovich, T. S. ., Ikromovich, R. Z. ., Rashidovich, M. N. ., & Mirjamilovich, I. A. . (2021). Specific Features And Development Trends Of The Activities Of The Infrastructure Of The Insurance Market Of Uzbekistan. *The Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(1), 1545–1550. Retrieved from <https://cibgp.com/au/index.php/1323->

6903/article/view/65

18. Prospects for Increasing the Competitiveness of Private Enterprises in Territorial Development TS Khamidovich, RZ Ikromovich Academic Journal of Digital Economics and Stability, 85-90
19. Маҳаллий бюджет даромадларини шакллантириш ва самарадорлигини ошириш истиқболлари ZI Ruziyev “Инновацион технологиялар” илмий-техник журнал 39 (3), 92-9
20. Худудларнинг ижтимоий-иқтисодий барқарорлигини таъминлашда банк хизматларининг ўрни ZI Ruziyev “Biznes-Эксперт” журнали 150 (6), 20-24
21. Investitsiyalarni jalb etish istiqbollari Murtazaev, N. R. XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI 1 (1), 39-4
22. Development Trends of the in the Insurance Market in Uzbekistan MN Rashidovich Academic Journal Incorporations
23. Investment Attraction Prospects Murtazaev, N. R. Spanish Journal of Innovation and Integrity 1 (1), 112-114
24. Omanov, Rustam F., et al. "Accounting Process in the Republic of Uzbekistan." International journal of health sciences, vol. 6, no. S3, 2022, pp. 6306-6311, doi:10.53730/ijhs.v6nS3.7396
25. Murtazayev N.R. O‘ZBEKISTONDA SUG‘URTA BOZORINI SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI [Электронный ресурс]// Экономика и социум.-2024.- №4(119)
URL:https://www.iupr.ru/_files/ugd/b06fdc_77084d94706e45be80ee14074629f445.pdf?index=true
26. Murtazayev N.R. TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLASHTIRILGAN MOLIVAVIY XIZMATLARNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI [Электронный ресурс]// Экономика и социум.-2024.- №4(119) -
URL:https://www.iupr.ru/_files/ugd/b06fdc_2692022c66114914b16ab527b9c034a8.pdf?index=true
27. MAHALLIY BYUDJETLARNING HUDUDLARNING IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHIGA TA’SIRI Murtazaev, N. R. SYNERGY: JOURNL OF ETHICS AND GOVERNANCE 1 (5), 21-26
28. O‘zbekiston iqtisodiyotida sug‘urta faoliyatining tutgan o‘rni Murtazaev, N. R. XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI –12/2-2023 1 (12), 74-7
29. N. R. Murtazayev. (2023). INFLUENCE OF LOCAL BUDGETS ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS. Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research, 1(8), 43–46. Retrieved from <https://webofjournals.com/index.php/9/article/view/324>
30. FEATURES OF THE CREDIT MECHANISM OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS Murtazaev, N. R. Central European Management Journal 1 (1), 2934-2938
31. Ways to Ensure the Financial Sustainability of Insurance Companies and Increase its Efficiency Murtazaev, N. R. 4th Global Congress on Contemporary Sciences & Advancements

1 (1), 22-25

32. Khamidovich, T. S. ., Ikramovich, R. Z. ., Rashidovich, M. N. ., & Mirjamilovich, I. A. . (2021). Specific Features And Development Trends Of The Activities Of The Infrastructure Of The Insurance Market Of Uzbekistan. *The Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(1), 1545–1550. Retrieved from <https://cibgp.com/au/index.php/1323-6903/article/view/653>
33. Farmonovich, O. R. . (2024). Understanding Financial Performance: Key Metrics and How to Calculate Them. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 4(3), 330–333. Retrieved from <https://inovatus.es/index.php/ejbsos/article/view/2812>
34. Omanov Rustam Farmonovich, & Raufov Quvonchbek Xusin o'g'li. (2023). PROSPECTS FOR DIGITIZATION OF MANAGEMENT ACCOUNTING. *Conferencea*, 9–12. Retrieved from <https://www.conferencea.org/index.php/conferences/article/view/3007>
35. The Contribution of Private Investment to the Growth of Exposure in OurCountry. Авторы Davlatova Dinara Yulduz Murtazayevna Hasanova. Дата публикации 2024/3/2 Журнал *AMERICANJournalofPublicDiplomacyandInternational*. Том .2. Номер 3. Страницы 412-415.Издатель <https://grnjournal.us/index.php/AJPDIS/article/view/4154/3646>
36. CHARACTERISTICS OF CREDIT MECHANISM OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS. Авторы Ҳасанова Юлдуз Муртазаевна.Дата публикации 2024.Журнал *GOSPODARKA I INNOWACJE*. Страницы Volume: 46 | 2024. Издатель https://www.gospodarkainnowacje.pl/index.php/issue_view_32/article/view/2456/2276.